

Dış Ticaretin Bölgesel Rekabetteki Yeri: Sivas Örneği

The Place Of Foreign Trade In Regional Competition: The Case of Sivas

Nevzat BALIKÇIOĞLU*

ÖZ

Bu çalışmada 2006-2016 dönemi dikkate alınarak Orta Anadolu'nun önemli illerinden biri olan Sivas'ın dış ticareti analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, Sivas Orta Anadolu'da 48 ürün ve 76 ülkeye yaptığı ihracatla bölgede dördüncü sırada yer alırken ülke genelinde ihracatta 61.sirasında bulunmaktadır. Sivas Organize Sanayi Bölgesi'nde 2006 yılında 48 olan ihracatçı firma sayısı 2016 yılında 60'a ulaşmıştır. Benzer şekilde 2016 yılında 49 ürün ithal eden Sivas'ta ithalatçı firma sayısı 2006'da 47 iken bu sayı 2016 yılında 79'a yükselmiştir. 2016 yılında toplam ihracat 80.161, toplam ithalat 69.673 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. İmalat Sanayi Sivas sanayisinin önemli sektörlerinden birisidir. Bu sektörden 2016 yılı itibariyle 53 ülkeye 52.1 milyon dolarlık ihracat gerçekleştirilmiştir. Bu sektörü 26.3 milyon dolar ihracatla Madencilik ve Taş Ocakçılığı Sektörü takip etmiştir. Sivas'ın 2016 yılındaki toplam 69.673 milyon dolarlık ithalatının ilk sırasını 54 milyon dolar ile Toptan ve Perakende Ticaret Sektörü oluşturmuştur. Sivas'ın dış ticaret bilançosu incelendiğinde, 2006, 2007, 2009, 2010, 2011 ve 2013 yıllarında açık verdiği ve Orta Anadolu'da rekabet gücünün düşük olduğu görülmüştür.

ANAHTAR KELİMELELER

TR 7, Orta Anadolu Bölgesi, Dış Ticaret, İhracat, İthalat

ABSTRACT

In this study, foreign trade of Sivas, one of the important cities of Central Anatolia, was analyzed by considering 2006-2016 period. According to the results of the analysis, while Sivas is in the fourth place in the Central Anatolia region with 48 products and 76 countries that it exports, it is in the 61st place with regard to exports throughout the country. The number of exporters in Sivas Organized Industrial Zone which was 48 in 2006 reached 60 in 2016. Similarly, the number of importing companies in Sivas, which imported 49 products in 2006, increased from 47 to 79 in 2016. In 2016, total exports amounted to \$ 80,161 million and total imports amounted to \$ 69,673 million. Manufacturing Industry is the most important sector of Sivas industry. As of 2016, this sector has exported various products to 53 countries and the exports in 2016 reached 52.1 million dollars. This sector is followed by Mining and Quarrying Sector with 26.3 million-dollar export. The Wholesale and Retail Trade Sector with \$ 54 million takes the first place of Sivas's total imports of \$ 69.673 million in 2016. When the foreign trade balance of Sivas is examined, it is seen that it gives deficit in 2006, 2007, 2009, 2010, 2011 and 2013 and its competitive power is low in Central Anatolia.

KEYWORDS

TR 7 Central Anatolia Region, Foreign Trade, Exports, Imports

Makale Geliş Tarihi / Submission Date	Makale Kabul Tarihi / Date of Acceptance
23.10.2018	12.04.2019
Atf	Balıkçioğlu, N. (2019). Dış Ticaretin Bölgesel Rekabetteki Yeri: Sivas Örneği. <i>Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi</i> , 22 (1), 289-301.

* Dr. Öğretim Üyesi,, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Sivas, balikcioglu@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8642-9013

GİRİŞ

Ekonomik büyüme, uygulanan iktisadi politikaların başarısını gösteren en önemli çıktılar arasında yer almaktadır. Ekonomik büyümenin uzun dönemde durağan duruma geleceğini öngören Neoklasik Büyüme Modelleri, 1970'ler ile 1980'lerde yaşanan ekonomik durgunluğu açıklayamamıştır. Bununla birlikte bahsedilen dönemde Keynesyen toplam talep ve devlet müdahalelerine dayalı ekonomi politikalarının güvenilirliği sarsılmış ve neticede ortaya çıkan yeni arayışlar, 1980'li yılların başında içsel büyüme teorilerinin gelişmesine neden olmuştur. Yeni büyüme modellerinde, büyümenin dışsal güçler yerine ekonomik sistemin içsel güçlerinin bir sonucu olduğu üzerinde durulmaktadır. İçsel büyüme teorisi, teknolojik büyümenin üretim ve yatırımın bir yan ürünü olduğunu kabul etmektedir. Teknolojik sorunlar önemsenmekte, üretmek öğrenme, beşeri sermaye birikimi gibi boyutlar dikkate alınmaktadır (Güvel, 2011: 111-112). İçsel büyüme modellerinde dış ticaret teknolojik gelişmeye ve ekonomik büyümeye katkı yapan bir faaliyet olarak görülmektedir.

Ekonomik kalkınmaya dış ticaret iki yönde katkı sağlamaktadır. Birincisi, dış ticaret bilgi akışı yoluyla uluslararası piyasalarla olan ilişkileri geliştirmekte ve bu şekilde ortaya çıkan yayılma ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir. Dış ticareti olumsuz etkileyen koruma araçlarının yarattığı daraltıcı etkiler ise, bu yayılmalar nedeniyle telafi edilebilmektedir. Diğeri ise dış ticaretin ulusal AR-GE'yi özendirici bir fonksiyona sahip olmasıdır (Kuşat, 2005: 89-90, Saçık, 2009: 41, Türker, 2009: 90-9).

Literatürde yer alan çalışmalarda ağırlıklı olarak dış ticaretin ihracat boyutuna ve ihracatın bölgesel rekabet ve ekonomik kalkınma üzerindeki etkisine odaklandığı görülmektedir (Shaw (1992), Ghatak ve Utkulu (1995), Yousif (1997), Ekanayake (1999), Ghirmay vd. (2001), Çoban (2003), Utkulu ve Özdemir (2004), Demirhan (2005), Çoban vd. (2016). Bu çalışmalar kapsamında genel görüş, dış ticaretin bölgesel rekabeti artırdığı ve ekonomik kalkınmayı hızlandırdığı yönündedir. Küreselleşme ile birlikte bölgesel rekabet ve kalkınma konusunda ihracatın önemi her geçen gün daha da artmaktadır. Türkiye'de ihracat hacminin ekonomik kalkınmaya uzun dönemli ve pozitif katkı yaptığı ve bunun içsel büyüme teorisini doğruladığı görülmüştür.

Bu çalışmada bölgesel rekabet açısından Sivas'ın rekabet potansiyeli ve bölgesel rekabet gücü ele alınmıştır. Sivas, geçmiş dönemlerde de önemli ticaret merkezlerinden birisidir. Bu kapsamda hüküm süren uygarlıkların Sebaste, Sipas, Megalopolis, Kabira, Diaspolis (Tanrı Şehri), Talaur, Danişment İli, Eyalet-i Rum, Eyalet-i Sivas gibi isimlerle andığı Sivas ili tarihinin, arkeolojik kazıların ışığında ortaya çıkan verilere göre neolitik döneme (MÖ 8000 – 5000) kadar uzandığı bilinmektedir. Tarihi İpekyolu'nun üzerinde bulunan Sivas'ta Hitit uygarlığının ardından Frigyalılar, Lidyalılar, Medler, Persler, Makedonlar, Romalılar, Danişmentliler, Selçuklular ve Osmanlılar hâkimiyet kuran diğer devletler olarak karşımıza çıkmaktadır. Sivas, Osmanlı döneminde; Amasya, Çorum, Tokat, Malatya'nın bir kısmı ve Kayseri illerinin kendisine bağlandığı bir eyalet merkezi haline getirilmiştir (ORAN Sivas Yatırım Rehberi, 2017: 4-5). Hali hazırda 27.202 km²'lik yüzölçümüyle bu anlamda Türkiye'nin ikinci en büyük ili konumundaki Sivas Doğu Anadolu, Karadeniz ve Akdeniz bölgeleriyle komşu durumdadır. 16 ilçesi bulunan Sivas'ın 2016 yılı verilerine göre nüfusu 623.224 kişi olup nüfusu en yüksek iller arasında 32. Sırada bulunmaktadır (ORAN Sivas Yatırım Rehberi, 2017: 4-5).

Sivas sanayi alanındaki sektörler ağırlıklı olarak küçük ve orta ölçekte olmakla birlikte, mevcut yatırımlar açısından incelendiğinde geniş bir çeşitliliğe sahip olduğu ve belli başlı sektörlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında gıda ürünleri imalatı, madencilik ve taş ocakçılığı, mineral ürün imalatı, mobilya imalatı, metal cevheri madenciliği, giyim eşyası imalatı gibi alanlar şehrin en önemli sektörleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sahip olduğu yeraltı zenginlikleri nedeniyle madencilik sektörünün yoğun olduğu Sivas, yeni maden yatakların tespit edilmesi ve bu kaynakların yüksek katma değerli ürüne dönüştürülebilmesi bakımından önemli bir potansiyele sahiptir.(ORAN, 2017: 7).

Bu çalışmanın amacı, Sivas'ın dış ticaretinin Orta Anadolu bölgesindeki diğer şehirlerle karşılaştırmalı olarak analiz edilmesidir. Analizlerde 2006-2016 dönemine ilişkin veriler kullanılmış olup, söz konusu veriler T.C Ekonomi Bakanlığı, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Sivas Ticaret ve Sanayi Odası (STO), Sivas Organize Sanayi Müdürlüğü, Orta Anadolu Kalkınma Ajansı'nın (ORAN) veri tabanlarından faydalanılmıştır.

1. LİTERATÜR

Literatürde yer alan çalışmalarda ağırlıklı olarak dış ticaretin ihracat boyutuna ve ihracatın bölgesel rekabet ve ekonomik kalkınma üzerindeki etkisine odaklandığı görülmektedir (Shaw (1992), Ghatak ve Utkulu (1995), Yousif (1997), Ekanayake (1999), Ghirmay vd. (2001), Çoban (2003), Utkulu ve Özdemir (2004), Demirhan (2005), Çoban vd. (2016). Bu çalışmalar kapsamında genel görüş, dış ticaretin bölgesel rekabeti artırdığı ve ekonomik kalkınmayı hızlandırdığı yönündedir. Küreselleşme ile birlikte bölgesel rekabet ve kalkınma konusunda ihracatın önemi her geçen gün daha da artmaktadır. Türkiye'de ihracat hacminin ekonomik kalkınmaya uzun dönemli ve pozitif katkı yaptığı ve bunun içsel büyüme teorisini doğruladığı görülmüştür.

Mallick (1994), Bahmani-Oskooee ve Domac (1995), Thornton (1996), Ramos (2001) ihracattan ekonomik büyümeye doğru bir nedensellik olduğunu ortaya koyan çalışmalardan bazılarıdır.

Mallick (1994) Hindistan için yaptığı çalışmada, kısa ve uzun dönemde ihracattan büyümeye doğru nedensellik ilişkilerini ortaya koymuştur.

Bahmani-Oskooee ve Domac (1995), 1923–1990 dönemini kapsayan, eşbütünleşme ve hata düzeltme modelinin kullanıldığı çalışmalarında, ihracatla ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişkinin mevcut olduğunu tespit etmişlerdir.

Ramos (2001) çalışması Portekiz ekonomisi için Johansen eştümleşme ve hata düzeltme modeline dayalı Granger nedensellik analizleri çerçevesinde yürütülmüştür. Sınama sonuçları ihracat artışı ve ekonomik büyüme arasında eştümleşme, uzun ve kısa dönem çift yönlü nedensellik ilişkilerinin var olduğunu göstermektedir.

Bu konuda Türkiye için de bazı çalışmalar yapılmıştır. Kösekahyaoglu ve Şentürk (2006), ihracata dayalı büyüme hipotezinin geçerli olup olmadığını Granger nedensellik yöntemi ile incelemiştir. Nedensellik sınaması sonuçlarına göre, araştırmaya konu olan ülkelerden Türkiye, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Hindistan ve Çin için ise ihracattan büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur.

Yapraklı (2007) Türkiye’de ekonomik büyüme ve ihracat arasındaki nedensellik ilişkisini araştırdığı çalışmasının sonucunda, ekonomik büyüme ile ihracat arasında oldukça kuvvetli bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bilgin ve Şahbaz (2009) 1980’li yılların ikinci yarısından sonrasındaki Türkiye’nin dış ticaretinin gelişmesinde ihracat ve ekonomik büyüme arasında nedensellik ilişkisini inceledikleri çalışmalarında, ihracata yönelik değişmelerin ekonomik büyümeyi etkilemesi nedeniyle, büyümenin artırılabilmesi için ihracatın teşvik edilmesi gerektiğini tespit etmişlerdir.

Halıcıoğlu (2007), ise çalışmasında Türkiye için ihracat ve sanayi üretimi ilişkisini incelemiş ve sınama sonuçlarına göre ihracattan sanayi üretimine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisini ortaya koymuştur.

Şimşek ve Kadılar (2010) 1960-2004 döneminde uzun dönemde ortaya çıkan sermaye birikimi ve ihracattaki artışın uzun dönemde GSMH üzerinde pozitif etki yaptığı sonucuna ulaşmışlardır.

2. VERİ SETİ VE YÖNTEM

Günümüzde OSB’ler (Organize Sanayi Bölgeleri), bölgesel rekabetin il düzeyinde en önemli araçlardır. 19. Yüzyılın sonlarında sanayilerin belirli bir plan dâhilinde yerleştirilmesi ve geliştirilmesinin önemine bağlı olarak dünyada ilk örneğinin İngiltere’de görüldüğü bu uygulamaya 20. Yüzyılın başlarında Amerika Birleşik Devletleri ve diğer gelişmiş ülkelerde önem vermeye başlamışlardır. Türkiye’de ise ilk OSB 1962 yılında Bursa’da faaliyete geçirilmiştir. Sivas I. Organize Sanayi Bölgesi, Bakanlar Kurulu’nun 15.07.1976 tarih ve 7/12207 sayılı kararnamesiyle kurulmuştur. 22.04.2015 tarihinde ise imar planları yapımı tamamlanarak Sivas II. OSB’de faaliyetlerin başlatılması ve yatırım programına alınması için Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’ndan talepte bulunulmuştur.

Bu kapsamda çalışmamızda T.C Ekonomi Bakanlığı, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Sivas Ticaret ve Sanayi Odası (STO), Sivas Organize Sanayi Müdürlüğü, Orta Anadolu Kalkınma Ajansı’nın (ORAN) veri tabanlarından elde edilen 2006-2016 dönemine ilişkin veriler kullanılmıştır.

Analizler, ihracat ve ithalat analizleri başlıkları altında yapılmıştır. Bu kapsamda Sivas OSB’de faaliyet gösteren firmaların sektörel dağılımı, ihracatçı firma sayısı ve ihracat değeri, ihracatın sektörel dağılımı, en fazla ihracat yapılan ilk 10 ülke, Sivas ve Orta Anadolu illerinin ihracatlarının gelişimi ve Sivas’ın ülke ihracatındaki payı gibi göstergelerden yararlanılmıştır. Benzer analiz süreci ithalat açısından da dikkate alınmıştır. Bu analizler doğrultusunda dış ticaret dengesi incelenmiştir.

3. ANALİZ SONUÇLARI

Sivas’taki OSB’de faaliyet gösteren firmaların sayıları ve sektörel dağılımı Tablo-1’de gösterilmiştir.

Tablo- 1: Sivas OSB’nde Faaliyet Gösteren Firmaların Sektörel Dağılımı

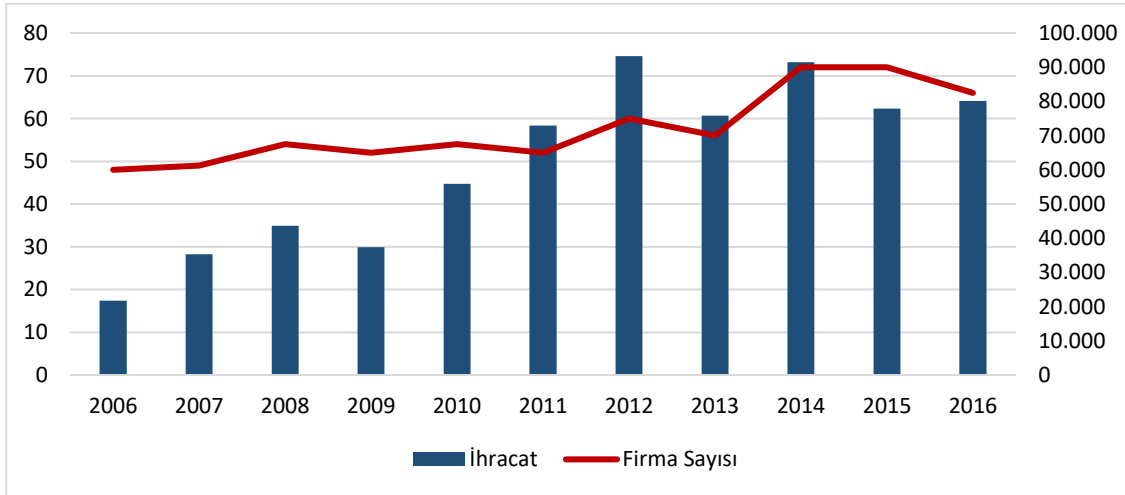
SIRA	SEKTÖR ADI	FİRMA SAYISI
1	Gıda Ürünleri İmalatı	25
2	Giyim Eşyalarının İmalatı	10
3	Ağaç, Ağaç Ür. ve Mantar Üretim İmalatı	21
4	Kimyasalların ve Kimyasal Ürün İmalatı	6
5	Temel Eczacılık Ür. ve Eczacılığa İlişkin Malzeme İmalatı	3
6	Kauçuk ve Plastik Ürünlerinin İmalatı	14
7	Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı	12
8	Ana Metal Sanayi	2
9	Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı	28
10	Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı	1
11	Diğer İmalatlar	23
TOPLAM		155

Kaynak: Sivas OSB, 2017.

Tablo-1’e göre Sivas OSB’de toplam 155 firma bulunmaktadır. Sektörel açıdan bakıldığında firmaların %18’i Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı Sanayi’nde faaliyet gösterdiği tespit edilmiştir. Bu sektörü %14’lük pay ile Diğer İmalatlar, %13.5 payla Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Üretim İmalatı Sanayi ve %9 pay ile Kauçuk ve Plastik Ürünlerinin İmalatı takip etmektedir.

3.1. İhracat Analizi

Sivas ekonomisinin ihracat analizi için ihracat yapan firma sayılarından hareketle toplam ihracat değeri, ihracatın sektörel ve ülkelere göre dağılımının yanı sıra ülke ekonomisi içindeki yeri dikkate alınmıştır. Sivas’ta 2006-2016 döneminde ihracat yapan firma sayısı ve ihracat değerlerine ilişkin veriler Şekil-1’de düzenlenmiştir.

Şekil- 1: Sivas’ta İhracatçı Firma Sayısı ve İhracat Değeri (Bin \$)

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, 2017.

Şekil-1 incelendiğinde 2006-2016 döneminde ihracat yapan firma sayısının arttığı yıllarda ihracatın da yükseldiği görülmektedir. 2006 yılında 48 olan ihracatçı firma sayısı, 2010 yılında 54’e, ve 2016 yılında da 60’a yükselmiştir. Firma sayısındaki yükselişe paralel olarak Sivas ekonomisinin ihracat miktarı da artmıştır. 2006 yılında 21 milyon dolar olan ihracat değeri 2010 yılında 55 milyon dolara ve son olarak 2016 yılında 80 milyon dolara yükselmiştir.

Tablo- 2: Sivas'ta İhracatın Sektörel Dağılımı (Bin \$)

Yıllar	Tarım ve Ormancılık	Madencilik ve Taş Ocakçılığı	İmalat Sanayi	Toptan ve Perakende Ticaret	Toplam İhracat
2006	9	4.624	17.068	-	21.701
2007	1	8.669	26.624	-	35.294
2008	106	10.892	32.683	-	43.682
2009	148	9.770	27.476	-	37.394
2010	615	22.545	32.732	-	55.891
2011	356	30.886	41.709	2	72.953
2012	162	50.495	42.633	5	93.295
2013	325	32.019	43.475	-	75.820
2014	293	33.960	57.240	-	91.493
2015	533	28.246	49.154	-	77.933
2016	1.639	26.363	52.158	281	80.161

Kaynak: TÜİK, 2017.

Tablo-2'de yer alan verilere göre, Sivas ihracatında en önemli sektör imalat sanayidir. 2006 yılında yaklaşık 21 milyon dolarlık ihracatın 17 milyon dolarlık kısmını oluşturan sektörün 2010 yılı ihracatı 32 milyon dolara, 2014 yılında ise, incelediğimiz dönem itibariyle en yüksek düzey olan 57 milyon dolara ulaşmıştır. 2016 yılında ise, toplam ihracatın % 65'lik kısmını karşılamış ve 52 milyon dolara yükselmiştir. İmalat sanayini madencilik ve taş ocakçılığı ile tarım ve ormancılık sektörü izlemiştir.

Sivas'ta ihracatın ana sektörler göre dağılımı ise Tablo-3'de düzenlenmiştir.

Tablo- 3: Sivas'ta İhracatın Ana Sektörlere Göre Dağılımı (2016) (Bin \$)

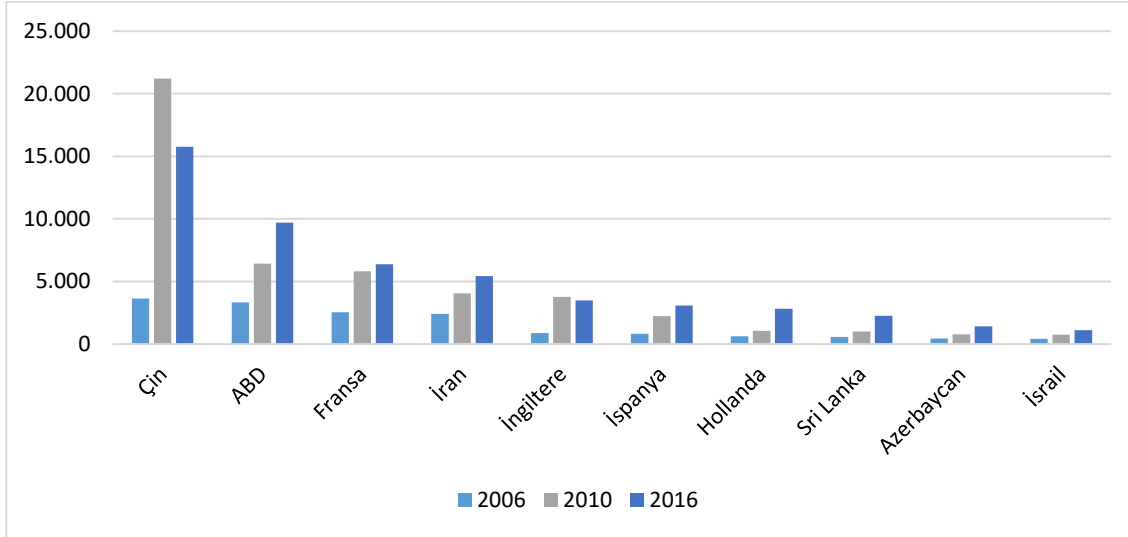
Sıra	Sektör	Değer	%
1	Madencilik Ürünleri	32.867	45
2	Makine ve Aksamları	19.381	26
3	Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohum ve Mamulleri	8.374	11
4	Demir ve Demir Dışı Metaller	2.356	3.2
5	İklimlendirme Sanayi	2.054	2.7
6	Mobilya, Kâğıt ve Orman ürünleri	1.973	2.6
7	Meyve ve Sebze Mamulleri	1.845	2.5
8	Kimyevi Maddeler ve Mamuller	1.100	1.5
9	Çelik	1.023	1.4
10	Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller	657	0.9
11	Otomotiv Endüstrisi	373	0.5
12	Hazır Giyim Konfeksiyon	337	0.4
13	Elektrik, Elektronik Hizmetler	278	0.3
14	Diğer Mal ve Hizmetler	1.092	2.0

Kaynak: TÜİK, 2017.

Tablo-3'e göre 2016 yılında Sivas ekonomisinde madencilik ürünleri sanayi yaklaşık 33 milyon dolarlık değer ile ilk sırada yer almaktadır. Bu sektörü 19.3 milyon dolar ile makine ve aksamları, 8.3 milyon dolar ile hububat, bakliyat, yağlı tohum ve mamulleri, 2.3 milyon dolarla demir ve demir dışı metaller, 2 milyon dolarla iklimlendirme sanayi takip etmiştir. Bu verilere göre madencilik ürünleri toplam ihracatın %45'ni, Makine ve Aksamları sektörü de benzer şekilde %26'sını, Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohum ve Mamulleri %11'ni ve demir ve demir dışı metaller %3.2'sini oluşturmuştur.

Sivas'ın ihracat yaptığı on ülke Şekil -2'de yer almaktadır.

Şekil- : Sivas'ın İhracatında İlk 10 Ülke

Kaynak: TÜİK, 2017.

Şekil-2'ye göre incelediğimiz dönem itibariyle Sivas'ın ihracat gerçekleştirdiği ülke sayısı %50 artış göstermiştir.2006 yılında 51 olan bu sayı, 2010 yılında 56'ya ve 2016 yılında 76'ya yükselmiştir. Diğer taraftan, ihracat yapılan ülke sıralaması siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklardan dolayı değişim göstermiştir.

Sivas'ın en fazla ihracat yaptığı ilk on ülkenin gösterildiği Şekil -2'den de görüldüğü gibi, Sivas'ın 2006 yılında ihracatında ilk sırayı 3.6 milyon dolarla Çin yer alırken, bu ülkeyi sırasıyla ABD ve Fransa izlemiştir. Onuncu sırada ise 431 bin dolar ile İsrail yer almıştır.2010 yılında ise en fazla ihracat 21 milyon dolar ile yine Çin'e yapılırken, 754 bin dolar ile Irak son sırada yer almıştır. 2016 verilerine göre, Sivas ekonomisinin en fazla ihracatı 2006 ve 2010 yıllarında olduğu gibi 15.7 milyon dolar ile Çin'e gerçekleştirilmiştir. Romanya ise 1.1 milyon dolar ile onuncu sıraya yükselmiştir. Şekil 2'deki sıralamada dikkati çeken en önemli unsur, Sivas'ın ihracatının özellikle son dönemlerde ağırlıklı olarak Avrupa pazarından Orta Doğu ve Asya ülkelerine yönelmesidir.

2006-2016 döneminde Sivas ilinin ihracatı TR 7 Bölgesi'nde bulunan Aksaray, Kayseri, Kırşehir, Nevşehir, Niğde, Yozgat ve Kırıkkale şehirleriyle karşılaştırması Tablo-4'deki gibidir.

Tablo- 4: Sivas ve Orta Anadolu İllerinin İhracatları (\$)

Yıl	Aksaray	Kayseri	Kırşehir	Nevşehir	Niğde	Sivas	Yozgat	Kırıkkale
2006	21.946	751.60	38.33	19.987	28.719	21.701	7.339	1.759
2007	40.629	977.54	77.770	15.498	29.354	35.294	19.517	2.851
2008	67.699	1.122.163	95.579	38.059	33.004	43.682	5.155	9.070
2009	54.923	964.320	84.295	35.435	28.717	37.394	4.235	6.060
2010	56.798	1.164.317	143.454	39.165	53.549	55.891	11.387	46.943
2011	84.405	1.469.400	201.472	71.361	63.847	72.953	14.644	5.909
2012	67.829	1.582.410	199.812	49.014	64.756	93.295	16.405	5.603
2013	73.050	1.765.892	204.672	52.679	67.178	75.820	23.011	14.955
2014	82.924	1.891.139	211.927	47.822	66.821	91.493	14.289	17.291
2015	78.409	1.581.53	169.912	36.883	54.347	77.933	9.665	16.624
2016	79.553	1.509.493	167.059	50.042	50.839	80.165	19.886	19.912
TOP	708.165	2.705.610	1.594.255	455.945	541.131	685.617	145.53	141.374

Kaynak: TÜİK, 2017.

Tablo-4'e göre, ele alınan dönemde Sivas'ın ihracatı 2.98 kat artmıştır. Aynı dönemde söz konusu ihracat Aksaray'da 2.75 kat, Kayseri'de 4.97 kat, Kırşehir'de 2.27 kat, Nevşehir'de 3.99 kat, Niğde'de 5.64 kat, Yozgat'ta 3.69 kat ve Kırıkkale'de 8.83 kat artmıştır. Sivas bölge içerisinde ihracatı en düşük oranda artan Kırşehir ve Aksaray'dan sonra üçüncü sırada yer almaktadır.

Orta Anadolu illerinin ve Sivas'ın ihracatının ülke ihracatı ile karşılaştırılması yapıldığında Tablo-5'de yer alan sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo- 5: Sivas'ın Ülke İhracatındaki Payı (Bin \$)

Yıllar	Türkiye	Sivas	Sivas'ın Ülke İhracatındaki Payı (%)	Orta Anadolu İllerinin Toplam İhracatları	Orta Anadolu İllerinin Toplam İhracatlarının Ülke İhracatındaki Payı (%)
2006	85.774.644	21.701	0.25	891.411	10.3
2007	105.964.665	35.294	0.33	1.198.457	11.3
2008	127.498.828	43.682	0.34	1.414.411	11.2
2009	102.142.613	37.394	0.36	1.215.379	11.8
2010	113.883.219	55.891	0.49	1.571.504	13.7
2011	134.906.869	72.953	0.54	1.983.991	14.7
2012	151.695.192	93.295	0.61	2.079.124	13.7
2013	151.626.709	75.820	0.50	2.276.887	15.0
2014	157.452.759	91.493	0.58	2.423.706	15.3
2015	143.838.871	77.933	0.54	2.025.726	14.0
2016	142.138.850	80.161	0.53	1.976.945	13.9

Kaynak: TÜİK, 2017

Tablo-5'e göre Türkiye'nin toplam ihracatında Sivas'ın payı 2006 -2012 döneminde sürekli artış göstermiş ve dönem itibariyle en yüksek seviye olan % 0.61'e 2012 yılında ulaşmıştır. Sonraki yıllarda ise dalgalı bir seyir izlemiştir. İncelediğimiz on yılda Sivas'ın Türkiye ihracatındaki payı ortalama % 0.50 düzeyinde gerçekleşirken söz konusu oran bölge illeri için ortalama %14 seviyesinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo- 6: Türkiye’de İllerin İhracatları ve Toplam İhracattaki Payları (2016)

Sıra	İller	İhracat (Bin \$)	Ülke İhracatındaki Payı (%)
1	İstanbul	57.422.796	40.39
2	Bursa	12.959.783	9.11
3	Kocaeli	10.169.827	7.15
4	İzmir	7.931.457	5.58
5	Gaziantep	6.258.347	4.40
6	Ankara	6.237.181	4.38
7	Manisa	3.772.155	2.65
8	Denizli	2.766.607	1.94
9	Sakarya	2.522.839	1.77
10	Hatay	1.745.487	1.22
11	Sivas	80.161	0.53

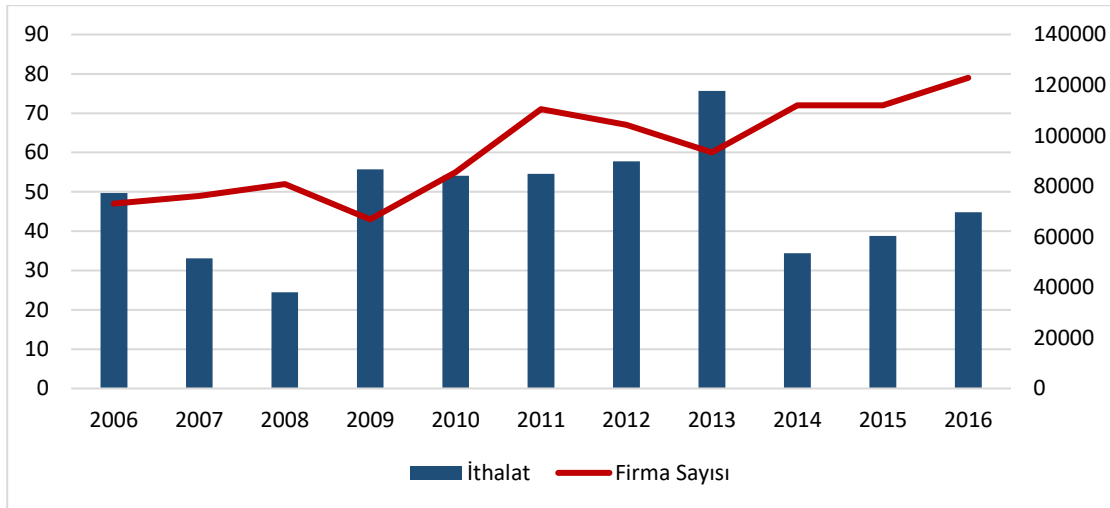
Kaynak: TÜİK, 2017.

Tablo 6'ya göre, 2016 yılında İstanbul 57.4 milyar dolarlık ihracat ve % 40.39 pay ile ülke ihracatında ilk sırada yer almıştır. İstanbul'u 12.9 milyar dolar ve % 9.11 payla Bursa, 10.1 milyar dolar ve % 7.15 payla Kocaeli ve 7.9 milyar dolarla İzmir takip etmiştir. İncelediğimiz bölge itibariyle Kayseri ülke ihracatında 1.5 milyar dolar ve %1.5 payla 12. sırada, Sivas 80.1 milyon dolar ve % 0.53 payla 61. sırada yer almıştır.

3.2. İthalat Analizi

Sivas'taki 2006-2016 yılları arasındaki ithalatçı firma sayıları ve ithalat değerleri Şekil-3 yardımıyla özetlenmiştir.

Şekil-3: Sivas'ta İthalatçı Firma Sayıları ve İthalat Değerleri (Bin Dolar)

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, 2017

Şekil-3'e göre 2006 yılında 47 olan ithalatçı firma sayısı 2007, 2009 ve 2013 yılları hariç sürekli olarak artmış ve sayı 2010 yılında 55'e, 2012 yılında 67'ye ve 2016 yılında da 79'a yükselmiştir. Ancak ithalatçı firma sayısındaki söz konusu artışa nazaran ithalat değerindeki artış dalgalı bir seyir izlemiştir. Buna göre,

2008 yılında 37 milyon dolara düşen ithalat değeri, 2013 yılında incelediğimiz dönem itibariyle en yüksek değer olan 117 milyon dolara yükselmiş ve son olarak 2016 yılında 69 milyon dolar düzeyine düşmüştür.

Sivas'ta ithalatın sektörel dağılımı Tablo-7'de gösterilmektedir.

Tablo-7: Sivas'ta İthalatın Sektörel Dağılımı (Bin Dolar)

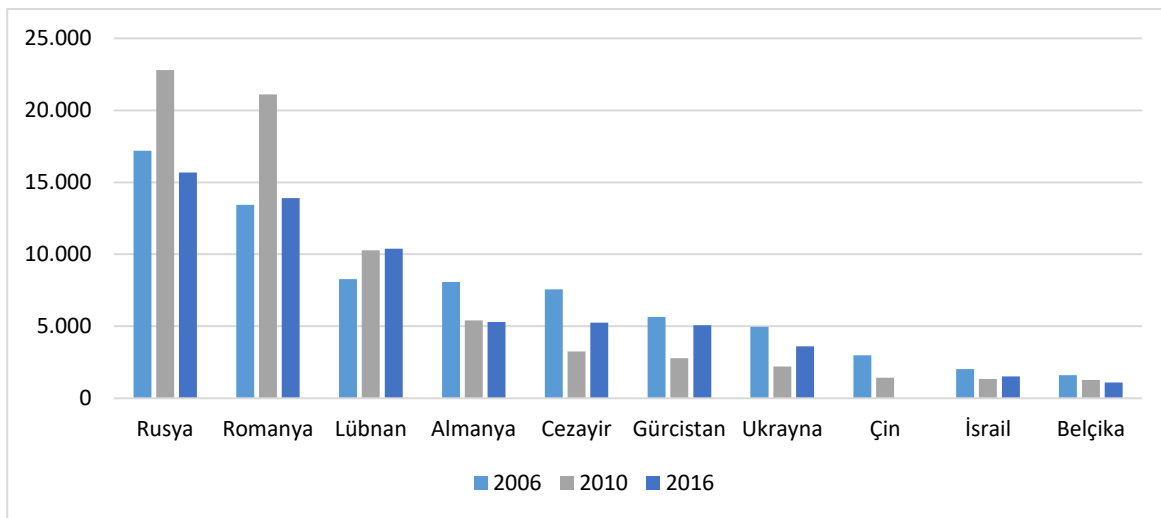
Yıllar	Tarım ve Ormancılık	Madencilik ve Taş Ocakçılığı	İmalat Sanayi	Toptan ve Perakende Ticaret	Toplam İthalat
2006	36	11	23.149	54.098	77.294
2007	88	15	42.828	8.518	51.451
2008	3.956	74	31.873	2.079	37.985
2009	10.317	-	14.006	62.370	86.692
2010	2.301	-	38.255	43.581	84.137
2011	1.732	38	35.338	47.745	84.853
2012	2.339	75	38.387	49.007	89.808
2013	7.425	5	52.120	58.123	117.673
2014	11.956	8	41.578	-	53.542
2015	12.937	-	47.432	-	60.369
2016	17.339	25	52.308	-	69.673

Kaynak: TÜİK, 2017

Tablo-7'ye göre, Sivas'ta ithalatta ilk sırada 2013 yılına kadar Toptan ve Perakende Ticaret yer almaktadır. 2006 yılında 77 milyon dolarlık ithalatın 54 milyon dolarlık kısmı Toptan ve Perakende Ticaret tarafından gerçekleştirilmiştir. Söz konusu rakam 2010 yılında 43 milyon dolara ve 2013 yılında 58 milyon dolara yükselmiştir. Toplam ithalatın yaklaşık %50'ni oluşturan bu sektör 2014 yılından itibaren yerini İmalat Sanayine bırakmıştır. 2014 yılında 41 milyon dolar olan İmalat Sanayi ithalatı 2016'da 52 milyon dolara çıkarak toplam ithalatın %74'ni oluşturmuştur. 2016 verilerini dikkate aldığımızda, İmalat Sanayini %23'lük payla Tarım ve Ormancılık ve %3'lük payla Madencilik ve Taş Ocakçılığı takip etmiştir.

Sivas ekonomisinin ithalatının ülkelere göre dağılımı ise Şekil-3'de yer almaktadır.

Şekil-3: Sivas'ın İthalatında İlk 10 Ülke

Kaynak: TÜİK, 2017

Şekil-3'e göre 2006 yılında 38 ülkeden ithalat yapılırken bu sayı 2010'da 39 yükselmiş, 2016 yılında ise 38 ülke düzeyinde gerçekleşmiştir. Rusya, Almanya ve Romanya 2006, 2010 ve 2016 yıllarında Sivas'ın ithalatında en önemli ülkelerdir. Burada dikkat çeken unsur, 2008 Krizi öncesinde ithalatın ağırlıklı olarak Avrupa piyasalarından yapıldığı, kriz sonrasında ise tedarikçi ülkelerin Uzakdoğu ve Asya'ya kaydığıdır. Kriz

öncesinde beş Avrupa ülkesinden ithalat yapılırken, bu sayı 2010 yılında ikiye düşmüştür. Bu bağlamda 2006 yılında sadece Rusya, Gürcistan ve Çin tedarikçi ülke iken, 2010 yılında bu ülkelere Gürcistan, Ukrayna, Kazakistan ve İran dâhil edilmiş, 2016 yılında ise Japonya, G.Kore ve Malezya ilk on ülke içerisinde yer almıştır.

Sivas ilinin ithalatı bölgedeki diğer şehirlerle karşılaştırıldığında Tablo-8'deki verilere ulaşılmaktadır. Bölgede ihracatta olduğu gibi ithalatta da Kayseri birinci sırada yer almaktadır. 2006-2016 döneminde Kayseri'yi toplam 1.500 milyon dolar ithalat ile Kırşehir ve 813 milyon dolar ithalat ile Sivas takip etmektedir.

Tablo-8: Sivas ve Orta Anadolu İllerinin İthalatları (Bin \$)

Yıllar	Aksaray	Kayseri	Kırşehir	Nevşehir	Niğde	Sivas	Yozgat	Kırıkkale
2006	29.113	1.291.328	34.343	11.786	32.357	77.293	5.992	2.453
2007	49.899	1.291.328	47.745	34.955	43.358	51.450	15.532	3.080
2008	48.061	1.387.750	99.671	56.460.	32.149	37.984	18.944	4.121
2009	31.483	1.001.632	86.005	14.106	15.444	86.692	14.041	2.375
2010	48.390	1.449.618	155.695	18.842	43.027	84.136	18.488	13.998
2011	66.850	1.724.363	266.807	29.536	30.026	84.853	24.379	14.974
2012	50.425	1.589.200	211.556	38.030	20.746	89.808	18.419	4.707
2013	47.050	1.695.272	195.049	34.810	34.206	117.672	9.555	16.504
2014	50.160	1.715.115	210.719	35.054	40.683	53.542	14.745	13.946
2015	62.773	1.471.654	192.480	44.499	27.236	60.369	14.652	13.451
2016	50.653	1.459.758	211.475	40.473	37.008	69.673	32.483	17.447

Kaynak: TÜİK, 2017

Tablo-8'e göre 2006-2016 döneminde en yüksek ithalat artışı %611 ile Kırıkkale'de gerçekleşmiştir. Kırıkkale'yi %500 artışla Kırşehir, % 442 ile Yozgat, %243 ile Nevşehir, %73 ile Aksaray, %14 ile Niğde ve % 13 ile Kayseri takip etmektedir. Sivas ise %9 azalışı ile bölgede önemli ithalat artışı geçkeleştiremeyen tek şehir konumundadır.

3.3. Dış Ticaret Dengesi

Belli dönem içinde gerçekleştirilen mal ve hizmet ithalatı ile ihracatı arasındaki değer farkı şeklinde tanımlanan dış ticaret bilançosu ekonomik rekabetin ölçülmesinde önemli bir faktördür. Tablo-9'da 2006-2016 döneminde Sivas ekonomisinin dış ticaret verileri yer almaktadır.

Tablo-9: Sivas'ın Dış Ticaret Bilançosu (Bin \$)

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi	İhracat/İthalat
2006	21.701	77.294	55.593	0.28
2007	35.294	51.451	16.157	0.68
2008	43.682	37.985	5.697	1.14
2009	37.394	86.692	49.298	0.43
2010	55.891	84.137	28.246	0.66
2011	72.953	84.853	11.900	0.85
2012	93.295	89.808	3.487	1.03
2013	75.820	117.673	41.853	0.64
2014	91.493	53.542	37.951	1.70
2015	77.933	60.369	17.564	1.29
2016	80.161	69.673	10.488	1.15

Kaynak: TÜİK, 2017

Tablo-9'daki verilere göre Sivas'ın 2006 yılında yaklaşık 21 milyon dolar olan toplam ihracatı 2013, 2015 ve 2016 hariç genel anlamda artış göstermiştir. Bu bağlamda, 2010 yılında 55, 2012 yılında 93 ve 2016 yılında 80 milyon dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. Sivas'ın toplam ithalatı da ele alınan dönemde dalgalı bir seyir izlemiştir. 2006 yılında 77 milyon dolar olan toplam ithalat, 2010 yılında 84, 2013 yılında 117 ve 2016 yılında 69 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu verilerden hareketle hesaplanan Sivas'ın dış ticaret bilançosu göz önüne alındığında, dış ticaret bilançosunun bazı yıllarda fazla, bazı yıllarda ise açık verdiği görülmektedir. Buna göre, 2008, 2012, 2014, 2015 ve 2016 yıllarında dış ticaret bilançosu fazla vermiştir. Diğer yıllarda ise açık söz konusudur. Dış ticaret bilançosunun fazla vermesi ilgili ekonominin rekabet gücünün yüksek, açık vermesi ise rekabet gücünün az olduğunun önemli bir göstergesidir.

SONUÇ

Bu çalışmada Orta Anadolu Bölgesi'nde önemli bir coğrafi konumda bulunan ve büyüme kapasitesine sahip olan Sivas'ın dış ticareti incelenmiş ve Sivas'ın da içinde bulunduğu bölgedeki illere ilişkin veriler yardımıyla bir karşılaştırma yapılmıştır. Analizlerde 2006-2016 dönemine ilişkin yıllık veriler kullanılmış olup, söz konusu veriler Ekonomi Bakanlığı, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Sivas Ticaret ve Sanayi Odası (STO), Sivas Organize Sanayi Bölgesi Müdürlüğü (OSB) ve Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Sivas Gümrük Müdürlüğü'nün veri tabanlarından alınmıştır.

Analiz sonuçlarına göre, Sivas'taki Organize Sanayi Bölgesi'nde toplam 155 firma faaliyet göstermektedir. Bu firmalardan % 18'i Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatında % 16'sı Diğer İmalatlarda % 13'lük pay da Gıda Ürünleri İmalatında yer almaktadır.

Sivas ilinin ihracat başarısı incelendiğinde; 2006 yılında 48 olan ihracatçı firma sayısı, 2016 yılında 66'ya yükselmiştir. İhracat gerçekleştiren firma sayısındaki artışa koşut olarak ihracat değeri de artmıştır. 2006 yılında 21milyon dolar olan ihracat 2016 yılında 80 milyon dolara yükselmiştir. Bu ihracatın % 45'lik kısmı Madencilik Ürünleri'nden oluşmaktadır. İhracat yapılan ülkeler dikkate alındığında zamanla farklılıklar ortaya çıkmış; Avrupa'da yaşanan 2008 Krizi nedeniyle ihracatın yönü Asya ve Orta Doğu'ya kaymıştır. Bu kapsamda 2016 yılı verileri dikkate alındığında Sivas'ın 76 ülkeye ihracat yaptığı belirlenmiştir. Bunlardan en fazla ihracat yapılan ülke 15 milyon dolarla Çin olmuştur. 2006-2016 döneminde bölge içerisindeki iller bazında yapılan kıyaslamalarda Sivas'ın ihracatı yaklaşık 2.98 kat artış gösterirken, söz konusu artış Kırıkkale'de 8.83, Niğde'de 5.64, Kayseri'de 4.97, Nevşehir'de 3.99, Yozgat'ta 3.69, Aksaray 2.75 ve Kırşehir'de 2.27 kat olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca incelediğimiz dönemde Sivas'ın Türkiye ihracatındaki payı ortalama % 0.50 düzeyinde gerçekleşirken, söz konusu oran bölge illeri için ortalama %14 seviyesinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sivas'ın ithalat performansı analiz edildiğinde ise, 2006 yılında ithalatçı firma sayısının 47, 2013'de 60 ve 2016 yılında 79 olduğu görülmüştür. Söz konusu firmalar tarafından gerçekleştirilen toplam ithalat da yıllar

itibariyle inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir.2006 yılında 77 milyon dolar olan ithalat, 2010 yılında 84 milyon dolara yükselmiş, 2016 yılında ise 69 milyon dolar düzeyine inmiştir. İthalatta ilk sıraları dönemin başında Toptan ve Perakende Ticaret alırken, sonraki süreçte İmalat Sanayi ön plana çıkmıştır. Diğer taraftan, ülke rakamları dikkate alındığında, Sivas'ın en fazla ithalatı Rusya, Almanya ve Romanya'dan gerçekleştirdiği görülmektedir. Bölgedeki iller açısından bir karşılaştırma yapıldığında ise, analiz edilen 2006-2016 döneminde en yüksek ithalat artışı % 611 ile Kırıkkale'de gerçekleşmiştir. Kırıkkale'yi % 500 artışla Kırşehir, % 442 ile Yozgat takip etmiştir. Sivas % 9 azalışı ile bölgede ithalat artışı gerçekleştiremeyen tek il konumunda kalmıştır.

Son olarak Sivas ilinin dış ticaret bilançosu incelendiğinde, 2008, 2012, 2014, 2015 ve 2016 yıllarında dış ticaret bilançosu fazla vermiştir. Diğer yıllarda ise açık söz konusudur. Dış ticaret bilançosunun fazla vermesi, ilgili ekonominin rekabet gücünün yüksek, açık vermesi ise rekabet gücünün az olduğunun önemli bir göstergesidir. Sivas'ın bölgedeki rekabet gücünde görülen olumsuz gelişmenin en önemli nedeni gerek kamu gerekse özel sektör yatırımlarının yetersiz olmasıdır.

Çalışmanın sınırı 2006-2016 dönemi ve Sivas ili oluşturmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın dönemi ve incelenen şehir sayısı artırılarak daha detaylı çalışmalar yapılabilir. Böylece farklı illerin dış ticaret yapıları karşılaştırmalı olarak ve çeşitli istatistikî yöntemler kullanılarak incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Bilgin, Cevat ve Ahmet, Şahbaz, (2009) “Türkiye’de Büyüme ve İhracat Arasındaki Nedensellik İlişkisi”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 8(1), s.177-198.
- Çoban, Ayşe., Orhan, Çoban., Duygu, Kurt ve M. Aykut, Uslu, (2016) “Bölgesel Rekabette Dış Ticaretin Önemi: Konya Örneği”, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi 16 (32),s. 40-52.
- Çoban, Orhan, (2003) Endüstri İktisadi ve Oyun Teorisi, Ekin Kitabevi, Bursa.
- Demirhan, Erdal, (2005) “Büyüme ve İhracat Arasındaki Nedensellik İlişkisi”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 60(4), s. 75-88.
- Ekanayake, E.M, (1999) “Exports and Economic Growth in Asian Developing Countries: Cointegration and Error-Correction Models”. Journal of Economic Development 24(2), s. 43-56.
- Ghatak, Subrate., Chris Miller ve Utku, Utkulu, (1995) “Trade Liberalization and Endogenous Growth: Some Evidence for Turkey”, Economics of Planning 28 (2-3), ss.161.
- Ghirmay, Teame., Richard, Grabowski ve Subhash C. Sharma, (2001) “Exports, Investment, Efficiency and Economic Growth in LDC: An Empirical Investigation”, Applied Economics 33(6), s.689-700.
- Güvel, E. Alper, (2011) Ekonomik Büyüme Kuramları, Ulusların Zenginliğinin Dinamikleri, Karahan Kitabevi, Adana.
- Halıcıoğlu, Ferda, (2007) “A Multivariate Causality Analysis of Export and Growth for Turkey” MPRA 3565, s.1-9.
- Kösekahyaoğlu, Levent ve Canan Şentürk, (2006) “İhracata Dayalı Büyüme Hipotezinin Testi: Türkiye ve Yedi Gelişen Ekonomiler Üzerine Bir İnceleme”, Süleyman Demirel Üniversitesi S.B.E. Dergisi 2(4), s. 23-45.
- Kuşat, Nurdan, (2005) “Ekonomik Kalkınmanın Sürdürülebilirliğinde Liberal Dış Ticaret: 1980 Sonrası Türkiye Örneği”, Gaziantep University Journal of Social Sciences 14(1), s.39-64.
- Mallick, S. Kumar, (1994) “Exports and Economics Growth”, Journal of Indian School of Political Economy 6, s. 505–15.
- Mohsen, Bahmani-Oskooee ve İlker, Domaç, (1995) “Export Growth and Economic Growth in Turkey: Evidence from Cointegration Analysis”, METU Studies in Development 22(1), s. 67-77.
- ORAN (Orta Anadolu Kalkınma Ajansı), (2017) Sivas Yatırım Rehberi 2017. http://www.oran.org.tr/images/dosyalar/20170915090606_0.pdf. Erişim Tarihi: 05.07.2018.
- Ramos, F . Ribeiro, (2001) “Exports, Imports, and Economic Growth in Portugal: Evidence from Causality and Cointegration Analysis” Economic Modelling 18,s. 613-623.
- Saçık, S.Yapar, (2009) “Dış Ticaret Politikası ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Teorik Açından Bir İnceleme”, KİİBF Dergisi 11(16), s.162-171.
- Shaw, G.K, (1992) “Policy Implication of Endogenous Growth Theory”. The Economic Journal. 102, s.611-621.
- Şimşek, Muammer. ve Cem Kadılar, (2010) “Türkiye’de Beşeri Sermaye, İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Nedensellik Analizi”, Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi 11(1), s.115-140.
- Thornton, John, (1996) “Cointegration, Causality and Export-Led Growth in Mexico”, Econ. Lett. 50, s.413-416.
- T.C Ekonomi Bakanlığı (2017). “İstatistik Analizler” https://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/bilgi-merkezi.jsessionid=L9f81FJAqr-r1VbC0trGF1qb_uhDhu4ctM6j_k_GmQhD0H_qee6N!452290316?_afLoop=11014280551057307&_afWindowMode=0&_afWindowId=null&_adf.ctrl-state=18zunv3ulr_1#!%40%40%3F_afWindowId%3Dnull%26_afLoop%3D11014280551057307%26_afWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3D18zunv3ulr_5. Erişim Tarihi: 10.08.2017.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu), (2017) Bölgesel Veri Tabanları <http://rapory.tuik.gov.tr/20-11-2017-15:39:37-185663350717134325251373743288.html> Erişim Tarihi: 20.08.2018.
- Türker, Munise Tuba, (2009) “İçsel Büyüme Teorilerinde İçsel Büyümenin Kaynağı Ve Uluslararası Ticaret Olgusuyla İlişkisi”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 25, s.87-94.
- Utkulu, Utku ve Durmuş Özdemir, (2004) “Does Trade Liberalization Cause a Long Run Economic Growth in Turkey?”, Economics of Planning 37, s.261.
- Yapraklı, Sevda, (2007) “İhracat ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz”, ODTÜ Gelişme Dergisi 34, s. 97-112.
- Yılmaz, Ömer ve Sinan, M Temurlenk, (2005) “ Türkiye’deki İstatistik bölgelerin Kişi Başına Düşen Gelir Açısından Hiyerarşik ve Hiyerarşik Olmayan Kümeleme Analizi İle Değerlendirilmesi: 1965-2001”, Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi 19(2), s.75-92.
- Yousif, Khalifa Al-Yousif, (1997). “Exports and Economic Growth:Some Empirical Evidence from The Arab Gulf Countries”, Applied Economics 29(6), s.693-697.